

Обкладинка Христини Валько

В основі обкладинки малюнок Параски Плитки-Горицвіт

Плитка-Горицвіт Параска.

Різдв'єна коліда у селі Криворівня [оповідання] / Параска Плитка-Горицвіт. — Брустури : ТОВ «Дискурс» : вид-во «Брустури», 2026. — 192 с.

ISBN 978-617-8561-04-8

Книжка «Різдв'єна коліда у селі Криворівня» — це унікальне етнографічно-художнє свідчення про живу традицію гуцульського Різдва від народної письменниці, художниці й фольклористки Параски Плитки-Горицвіт (1927–1998). Її розповідь — не просто запис звичаїв, а щира молитва в слові, занурення в духовний світ гуцульського обряду, де коляда постає як містичне дійство єднання людини з Богом.

Поетичною гуцульською говіркою авторка відтворює календарно-обрядовий цикл зимових свят, показуючи внутрішню красу побуту, ритуалів і вірувань горян.

Видання супроводжує передмова отця Івана Рибарука про відродження колядницької традиції у Криворівні — «колядницькій столиці України». Тут описано, як цей звичай, попри випробування війнами й окупаціями, не лише зберігся, а й став символом духовної стійкості, волі та єдності українського народу. Також тут подана передмова літературознавця Миколи Ільницького, де він аналізує творчий метод Параски Плитки-Горицвіт. Цінним додатком є Парацвині авторські «Колідницькі приспиви» та етнографічні записи Василя Зеленчука «Коліди з Криворівні».

Ця книжка стане цінним джерелом для етнологів, культурологів, філологів, педагогів, дослідників народного мистецтва, а також для всіх, хто прагне глибше пізнати гуцульську душу та феномен українського Різдва.

Усі права застережено. Жодну частину цього видання не варто відтворювати будь-яким способом без письмового дозволу видавництва.

© Параска Плитка-Горицвіт, правовласники, текст
© Видавництво «Брустури», видання, 2026

КОЛЯДУВАННЯ НА ГУЦУЛЬЩИНІ

Колядування — одна з найглибинніших, найінтимніших народних традицій в Україні, зокрема на Гуцульщині. У генах усіх людей землі закладена Вість про народження Спасителя світу, а в нашому народі ці зерна розквітли букетом чудових звичаїв. Різдвяні свята нерозлучно з'єднані зі спогадами дитинства, з найсокровеннішими переживаннями душі.

У чому така всепоглинальна сила й велич цих свят, чому з такою пошаною і так шляхетно вишукано їх святкують?

Колядування — це естафета поколінь, у якій передається все найкраще, викристалізоване, відшліфоване, що несе суть людського ества, зміст буття людини в Бозі. Наші давні предки святкували народження сонця, ми святкуємо народження «Світла для світу», нашого Сонця — Ісуса Христа.

Кожна домівка християнська в часі Різдва перетворюється на стаєнку, у якій народився Ісусик. М'яке сіно на столі, який стає ясельцем, обгортає колач, хліб — символ Христа — «Хліба вічного».

Усі християни є не просто споглядачами, а справжніми учасниками цього містичного дійства. Так у народній традиції з року в рік переживається та все глибше і глибше засвоюється найбільша подія в історії людства — втілення Бога — прихід у людській подобі Сина Божого, Спасителя світу.

А гуцули зуміли в особливий спосіб з покоління в покоління згармонізувати колядування з ученням Церкви й відчуттям, переживанням душі народу. Про ці традиції Володимир Шухевич сто років тому написав цілий дослідницький том, і зараз над цим працюють науковці та сучасні колядники. Коляда на Гуцульщині живе і розвивається.

Наймолодшими колядниками на Гуцульщині є вертепнички (подекуди їх називають ангеликами). Вони вдягаються в довільний одяг, поверх якого часто прилаштовують білі крильця — адже вертепнички символізують ангелів, які засвітили Радісну Вістку Землі. Обов'язковим атрибутом є вертеп-церківця, або зізда-зірка, яка зсередини підсвічується і крутиться на державці. Вік вертепників необмежений — від найменших до найстарших, адже ми всі маємо прагнути уподібнення ангелам.

Наступні — пастушки, це вже трішки старші дітки, одягнені в довгі вишиті сорочки, підперезані по-

пружками, з бартками в руках, як пастухи в полонині, адже символізують собою тих пастухів, які першими привітали Новонародженого. На головах — корони, бо, привітавши Царя Всесвіту, стали Його друзями і братами, а отже, царевичами в душі. У колядках, окрім традиційних благовість, які співають вертепнички, з'являються спеціальні коляди-плеси, у яких оспівують радість людей, прославляють добро, чесність, відвагу, любов, інші християнські чесноти, підносять прохання до Бога. Пастушками можуть бути і хлопчики, і дівчатка. Як і в житті.

У королі йдуть переважно юнаки. Вони є прообразом тих царів-звіздарів, які прийшли вітати Дитину і принесли дари — золото, ладан, смирну. Одяг королів подібний до одягу пастушків, але підперізуватись можуть уже й пасами-чересами, як дорослі. Обов'язкова бартка — символ духовної зброї, якою борються зі злом, та роги-сурми, якими звіщають Добру Новину. У королів з'являються нові слова-ролі, у яких розповідається про їхню історію та місію, також співаються плеси-коляди. Таким чином колядування охоплює всіх, хто вітав першим Ісуса з неба і на землі.

Обов'язковим атрибутом колядників є хрест, який дають цілувати домашнім, і дзвіночок як голос небесної благовісті, що скликає на свято.

Особливим дійством на Гуцульщині, яке найбагатше живе на Верховинщині, є дорослі колядницькі партії-табори. Колядники під час свят перебувають на

особливому статусі відповідальності і вшанування, адже символізують самих апостолів Христових, учнів апостолів та всіх праведників, що проповідують Христа. Колядник поводитьсь стримано, гречно, не водиться з жінками, на зразок українських козаків-лицарів у найвищому розумінні. Готуючись до цього дійства, справжні колядники, а таких більшість, очищують себе Святою Сповіддю і зміцнюють Святим Причастям. Відповідальність за гідність колядників партії несе вибірця, який вибирає колядників, достойних гідно нести звання колядника. А коляду веде береза, який є творчим керівником. Назва «береза», імовірно, пов'язана з тим, що оскільки береза — це перше дерево, яке засівають на цілині або в зрубі, то і береза подає першим голос для коляди, а йому вторують усі колядники. На Різдво після благословення священника колядники плешут навколо церкви і в присутності всієї громади вирушають в апостольську дорогу, підбадьорені благословенням односельчан.

Колядники одягнуті в народний стрій, мають із собою роги-сурми й трембіти, голосом яких і дзвоном дзвіночків звіщають усім добру новину, пробуджують душі християнські від сну гріховного. Душею кожної колядницької партії є скрипка, яка допомагає колядувати, співати й танцювати.

Колядування набуло форми народного Богослужіння. У молитві-коляді колядники поіменно згадують усіх: газдів і газдинь, дітей, родичів, гостей,

а також маржину, бджіл. Випрошують у Господа все необхідне для повноцінного християнського життя, складають подяку, прославляють ім'я Господне. Завершується колядування в хаті «умерлов колядов» (поминанням померлих). Жодну хату не минають, бо Христос приходить до всіх і кожного, а найперше — до хворих, стареньких, самотніх — усіх, хто цього потребує. Кожна гуцульська господа звеселяється колядою.

Колядників дуже гостинно приймають, гречно з ними обходяться, бо труд народних апостолів нелегкий, і чекають на них у кожній хаті. Колядники не тільки колядують і моляться, але й співають, танцюють, забавляють господарів і гостей, яких спеціально запрошують, бо ж свято велике — та в колядництві відображається Церква Христова, люди, які всім єством — і духом, і душею, і тілом — святкують Різдво.

Особлива місія колядників — приймання офіри на храм Божий. Частину зібраних коштів віддають хворим та особливо тим, хто найбільше потребує, також подають на службу Божу за здоров'я колядників та за упокій померлих, яких згадували в хатах.

Величними є розпlesi (завершення колядування) на Водохреща, коли, урочистим парадом йдучи, виблискуючи бартками на зимовому сонці, плешут десятки сильних голосів — сотня духовного війська, генеруючи духовну енергію для парафії на цілий рік. Завершуються розпlesi на березі ріки, біля Йорданського хреста, спільною колядою-плесом і триразовим

трубінням у роги і трембіти, тоді самі гори ликують у величному торжестві й захоплення духу переходить у щем серця зі сльозою. Колядники по-братньому розцілюються, бажаючи один одному зустрітися через рік, бо він таки довгий.

Хто хоча б один раз був учасником цієї містерії з Живим Богом-Немовлям, спрагло бажає зануритись у неї знов і знов. Така сила безмежної глибини Божої Любові, зігрітої творчим серцем гуцулів.

Р. С. Велику спасительну дію має коляда на людські душі, очищуючи їх, підносячи до духовних висот, зміцнюючи духовною силою, наповнюючи розум, усе єство повноцінним сенсом буття.

Одного разу маленьких колядничків зустрів господар з мотузкою в руці й сльозами на очах, він мало не згубив своєї душі, але почув ангельське вітання дитячої коляди та голос дзвіночків і отямився. Поки жива коляда, живе Христос серед нас, доти живе душа народу. З колядою, з Богом ми вічні.

Коляда в Криворівні

Сьогодні Криворівня відома не тільки на Гуцульщині, в Україні та Європі, а й у багатьох куточках світу як різдвяна колядницька столиця України. Цей статус не є надуманим, адже на Різдвяні свята до нас

приїждять тисячі людей на гуцульську коляду. Так, у 2022 році, коли наша парафія першою в Україні перейшла на новоюліанський календар, до нас приїхало понад 5 тисяч людей. Онлайн-трансляції сягають пів мільйона переглядів по всьому світу. Кількість переглядів документального серіалу «Світ навиворіт. Гуцульська коляда: як святкують Різдво в селі Криворівня» сягнула понад два мільйони.

Щороку біля церкви в Криворівні збираються понад 100 колядників (найбільше — 128 у 2018 році) з дев'яти партій-таборів колядницьких гуртів з кожного присілка.

Особливістю Криворівні є стабільність кількості колядників уже понад три десятиліття. Ми стали прикладом для багатьох сіл Гуцульщини, де почали відновлювати нашу давню народну традицію. Наші берези проводили виїзні майстер-класи в сусідніх районах Гуцульщини, щоб допомогти відновити колядницьку традицію.

Колядники з Криворівні постійно виступають на різних святкових заходах районного та обласного масштабів, а також часто виїжджають з колядою до Києва, Львова, Харкова, Івано-Франківська. Протягом 10 років криворівнянці на чолі з березою Іваном Зеленчуком колядували в Америці, де брали участь у різдвяних виставах театру «Ла Мама» (керівниця Вірляна Ткач), а також у Парижі під проводом Павла Рибарука.